

O NECROPOLĂ DE TIP SÂNTANA DE MUREȘ DESCOPERITĂ LA CUCORĂNI (COM. MIHAI EMINESCU, JUD. BOTOȘANI)

Ion IONIȚĂ*, Octavian Liviu ȘOVAN**

Schlüsselwörter: Cucorăni; Grabfunde; Sântana-de-Mureș-Kultur

În anul 1960, la Muzeul Județean Suceava¹ au ajuns următoarele patru obiecte descoperite în localitatea Cucorăni (com. Mihai Eminescu, jud. Botoșani), toate atribuite culturii Sântana de Mureș din secolul al IV-lea d. Hr.:

1. Fibulă de bronz cu piciorul înfășurat, având corpul lucrat dintr-o bandă lată de circa 5 mm. Din resort s-a păstrat doar o jumătate, aflată de o parte a corpului, împreună cu acul fibulei. După cât s-ar părea, resortul a fost lucrat dintr-o singură bucată de sârmă (fig. 2, 1). L 4,6 cm. Inv. D / 139².

2. Patru fragmente dintr-un pieptene de os, alcătuit din trei rânduri de plăcuțe prinse cu nituri de bronz; trei din cele patru plăcuțe se păstrează doar parțial (fig. 2, 2). Mânerul este aproximativ semicircular și cu aripi laterale, despre forma cărora nu se poate preciza nici un detaliu, întrucât cea mai mare parte a lor lipsește. Plăcuțele exterioare au fost lucrate dintr-o singură bucată. Una din ele, din care a mai rămas doar un fragment de la baza mânerului, are două caneluri largi foarte puțin adâncite la marginea de jos. Cea de a doua plăcuță exterioară se păstrează pe o zonă ceva mai mare, din ea lipsind marginea de la bază și cele două aripioare.

Din rândul de mijloc de plăcuțe se păstrează numai două. Prima din ele, mai groasă și păstrată în întregime, având forma unui segment de cerc, provine de la partea superioară a mânerului. Cea de a doua plăcuță, de formă aproximativ rectangulară (2x3,8 cm), reprezintă un segment din dantura pieptenului, asamblat pe una din marginile laterale ale acestuia. Pe un capăt îngust ale plăcuței (20 mm) au fost tăiați dinții. Mai întâi, pe o latură a fost separată o zonă mai lată din plăcuță (4 mm sus și 3 mm jos, către vârful dinților), care avea menirea de a consolida și proteja întreaga dantură a pieptenului, alcătuită din dinți mult mai subțiri (șapte dinți pe o lățime de numai 16 mm) și de aceea mai supuși deteriorării.

Reconstituirea și reasamblarea pieptenului de os din fragmentele componente ajunse la Suceava este foarte veche. În luna mai 1962, când primul semnatar al acestei note a văzut obiectele la Muzeul din Suceava, cele patru plăcuțe ale pieptănelui erau asamblate eronat, așa cum se văd și acum în fig. 2, 2. Grigore Foiț, directorul de atunci al Muzeului, care urma să pregătească o notă pentru tipar cu obiectele de la Cucorăni, a luat la cunoștință cum trebuie asamblată plăcuța cu dinți la pieptene, dar ulterior intervenția nu a mai fost făcută și piesa a

* Institutul de Arheologie din Iași; ion_ionita5@yahoo.de

** Serviciul Patrimoniu, Botoșani.

¹ Denumirea de la acea dată a Muzeului Bucovinei din Suceava.

² Autorii aduc mulțumiri colegiale domnului Bogdan Petru Niculică, muzeograf arheolog la Muzeul Bucovinei, care a oferit toate datele necesare asupra pieselor descoperite la Cucorăni (fotografii, dimensiuni și numere de inventar). De asemenea, sincere mulțumiri sunt adresate și doamnei desenatoare Lăcrămioara Duțuc de la același muzeu, care a realizat desenele celor patru obiecte.

rămas în aceeași stare până acum³. L 6 cm. Inv. D / 138.

3. Pandantiv de bronz în formă de luniță (fig. 2, 3). D 2,2 cm. Inv. D / 140.

4. Castron din pastă fină cenușie lucrat la roată. El are forma bitronconică, fundul inelar ușor profilat, diametrul maxim la mijlocul înălțimii, marginea subțiată evazată și semne evidente de ardere secundară pe o mare porțiune (fig. 2, 4). D 13 cm. Inv. D / 137.

Gr. Foit nu deținea nici un fel de informații referitoare la locul și condițiile de descoperire ale celor patru obiecte de la Cucorăni.

* * *

Introducerea obiectelor de la Cucorăni în registrul inventar, cel din care s-au preluat și numerele menționate mai sus la fiecare piesă (de la D 137 până la D 140), s-a făcut în anul 1976. Nu cunoaștem dacă aceasta a fost prima inventariere a pieselor ajunse în anul 1960 la Suceava sau dacă operația respectivă a reprezentat de fapt o reinventariere, după un registru inventar mai vechi, care eventual ar fi putut conține și unele date suplimentare despre locul și condițiile de descoperire, ce nu au mai fost preluate și în registrul nou.

Primele informații referitoare la descoperirile de la Cucorăni au fost aduse la cunoștința specialiștilor de Gh. Diaconu. În tentativa de a stabili apartenența culturală și etnică a mormintelor de incinerare cu urne arse secundar din cultura Sântana de Mureș, mai ales prin prisma descoperirilor din necropolele de la Olteni și Târgșor din Muntenia, el menționa pentru prima dată și noile descoperiri de la Cucorăni. Astfel, în două lucrări apărute în 1961, Gh. Diaconu menționează castronul ars secundar de la Cucorăni, afirmând că acesta fusese folosit ca urnă. De asemenea, el mai face și precizarea că celelalte trei obiecte (fibulă și pandantiv-luniță de bronz și pieptene de os) ar fi fost găsite în interiorul urnei⁴.

Nu avem nici o dovadă că informațiile transmise de Gh. Diaconu ar fi provenit de la localnicii din Cucorăni, care făcuseră întâmplător descoperirea. Asemenea informații nu au existat nici la Muzeul din Suceava, de unde Gh. Diaconu ar fi putut să le primească și să le dea publicității. Având în vedere această situație, înclinăm a bănui „reconstituirea” mormântului de incinerare de la Cucorăni mai curând ca produsul unor presupuneri ale autorului, bazate exclusiv doar pe studierea materialelor ajunse la Suceava.

Ipoteza lui Gh. Diaconu este contrazisă chiar de materialele provenite de la Cucorăni. În adevăr, castronul ars secundar lucrat la roată din pastă fină cenușie ar putea proveni dintr-un mormânt de incinerare, așa cum presupune autorul. Castroane asemănătoare, cu funcția de urne sau capace, au fost decoperite și în alte necropole. În schimb, pieptenele de os nu are urme de ardere secundară și se păstrează pe o mare porțiune. Trebuie remarcat aici că pieptenii de os descoperiți în mormintele de incinerare din cultura Sântana de Mureș au fost distruși toți aproape în întregime prin foc. Necropola de la Mihălășeni oferă exemple edificatoare de confirmare a fenomenului⁵, dar situația este similară și în alte cimitire din acest areal cultural. În spiritul acestei observații, trebuie să acceptăm că pieptenele de os de la

³ Lipsa unei intervenții ulterioare asupra modului de asamblare a pieptănului s-a datorat, probabil, faptului că la foarte scurt timp, tot în anul 1962, Gr. Foit a fost schimbat din direcția Muzeului. El a revenit ca director în anul 1967, dar preocupările lui în această perioadă s-au concentrat asupra descoperirilor aparținând dacilor liberi de la Șcheia (așezare) și Suceava (necropolă).

⁴ Gh. Diaconu, *Probleme ale culturii Sântana-Cerneahov pe teritoriul R.P.R. în lumina cercetărilor din necropola de la Târgșor*, în SCIV, XII, 2, 1961, p. 286; idem, *K voprosu o kul'ture Syntana-Černjachov na teritorii RNR v svete issledovanija mogil'nika v Tyrgšore*, în Dacia N.S., V, 1961, p. 427. Referiri sumare la aceeași descoperire, pe baza studierii pieselor de la Cucorăni la Muzeul Județean Suceava și a informațiilor primite de la Gr. Foit, vezi și la I. Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș - Cerneahov pe teritoriul R. S. România*, în ArhMold, IV, 1966, p. 192, 222.

⁵ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș - Černjachov de la Mihălășeni (jud. Botoșani)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005, p. 155-156.

Cucorăni provine foarte probabil dintr-un mormânt de înhumăție.

Prin urmare, proveniența dintr-un singur mormânt a celor patru obiecte recuperate în 1960 la Cucorăni nu mai poate fi acceptată și este necesar să presupunem că au fost descoperite cel puțin două morminte, din care unul de incinerăție (castron ars secundar folosit probabil ca urnă) și altul de înhumăție (pieptene de os în inventar). Celelalte două obiecte, fibula cu picior înfășurat și pandantivul-luniță, ambele de bronz, nu ne pot oferi date suplimentare utile cu privire la acest aspect al problemei. De altfel, pandantivul-luniță de la Cucorăni se deosebește tipologic de pandantivele similare din cultura Sântana de Mureș - Černjachov, fapt pentru care va trebui supus unui studiu special.

Locul exact de descoperire, aflat în raza satului Cucorăni nu se cunoaște. Cu ocazia unor investigații de teren la Cucorăni (la care a participat și primul semnatar al acestei note) și anume la punctul *Medeleni*, unde urmau să fie demarate săpături ale Institutului de Arheologie din Iași, învățătorul pensionar Dumitru Cristea știa că undeva, în apropiere fuseseră găsite întâmplător morminte, din inventarul cărora mai multe obiecte ajunseseră la Muzeul din Suceava. El nu a putut indica locul respectiv, pentru că doar auzise despre descoperirea făcută.

Cercetări ulterioare pentru identificarea locului descoperirii necropolei de tip Sântana de Mureș de la Cucorăni nu au mai fost întreprinse. Mai mult chiar, descoperirea a fost dată între timp total uitării și nu mai apare nici măcar în cunoscutele repertorii ale județului Botoșani.

Localitatea Cucorăni și comuna Mihai Eminescu sunt situate la marginea de vest a Câmpiei Moldovei și în imediata vecinătate a Podișului Sucevei. Așadar, ele se află în zona de contact dintre cele două subunități geografice și prezintă condiții foarte propice locuirilor umane, situație care explică și de ce așezările aparținând culturii Sântana de Mureș sunt aici atât de frecvente. Una din ele ar putea să se găsească chiar în preajma punctului *Medeleni*, așa cum ne-ar sugera informația deja amintită a învățătorului D. Cristea, care pare a fi confirmată și de o cercetare arheologică de teren ulterioară.

Primul repertoriu arheologic pentru Moldova, din 1970, nu cuprinde nici o informație referitoare la descoperirile de la Cucorăni – *Medeleni*⁶. Nu au fost menționate nu numai materialele culturii Sântana de Mureș descoperite întâmplător în 1960 și ajunse la Muzeul din Suceava, dar nici săpăturile efectuate pe locul respectiv de S. Teodor în anii 1964-1970⁷. În schimb, primul repertoriu arheologic pentru județul Botoșani, apărut în 1976, semnalează descoperirea unei așezări aparținând culturii Sântana de Mureș în apropierea punctului *Medeleni*⁸. Informația, oferită de Victor Spinei în anul 1974⁹, nu a mai fost verificată de autorii repertoriului și de aceea nici fixată în teren prin cartare. În sfârșit, informația asupra unei așezări aparținând culturii Sântana de Mureș în apropierea punctului *Medeleni* a fost preluată și de O. L. Șovan în repertoriul siturilor arheologice din județul Botoșani, fără a putea face însă vreo legătură cu obiectele din secolul al IV-lea de la Cucorăni ajunse la Muzeul din Suceava¹⁰.

⁶ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1970, p. 236, nr. 109 (în continuare: *Așezări din Moldova*, 1970).

⁷ Lipsa informațiilor asupra multor descoperiri arheologice din Moldova pentru perioada 1960-1970 din acest repertoriu se datorează, în cea mai mare parte, faptului că manuscrisul lucrării a fost încheiat cu mulți ani înainte de tipărirea lui în 1970.

⁸ A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I, București, 1976, p. 173, nr. XXXVII.7.B (în continuare: *Repertoriul Botoșani*, 1976).

⁹ Apelând pentru mai multe detalii despre această așezare la mai bine de patru decenii după transmiterea informației pentru Repertoriul Botoșani, mai ales despre situarea ei pe harta comunei, domnul Victor Spinei nu mai avea în memorie detaliile acestei investigații de teren și a rămas să cerceteze în arhiva personală însemnările de atunci.

¹⁰ O. L. Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*. Bibliotheca archaeologica „Hieriasus”. Monographica IV, Botoșani, 2013, p. 286 (în continuare: *Repertoriul Botoșani*, 2013). culturii Sântana de Mureș

În concluzie, informațiile pe care le avem în prezent despre descoperirile din 1960 de la Cucorăni, așa cum se prezintă ele în prezent, sunt fragmentare, nesincronizate și în parte nesigure. Unica informație pe care o avem în prezent despre locul descoperirii în 1960 a obiectelor de la Cucorăni (cuprinzând piese evident din inventarul unei necropole de tip Sântana de Mureș) și anume în apropierea punctului *Medeleni*, o datorăm învățătorului pensionar D. Cristea. Pe de altă parte, singura informație despre existența unei așezări aparținând aceleiași culturi tot în preajma punctului *Medeleni*, identificată în anul 1974 sau anterior acestuia, ne este oferită de Victor Spinei, pe atunci cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie din Iași al Academiei Române. Cele două obiective, cuprinzând o așezare și necropola corespunzătoare, ar putea alcătui componentele aceluiasi complex de locuire, situat în preajma punctului *Medeleni*. Cercetărilor viitoare le rămâne sarcina de a verifica și clarifica această ipoteză, care la prima vedere pare cu totul plauzibilă.

Pe teritoriul comunei Mihai Eminescu au mai fost identificate prin cercetări de suprafață și alte așezări aparținând culturii Sântana de Mureș, din care cinci destul de sigure, consemnate în cele trei repertorii menționate mai sus. Două din ele se află tot în raza satului Cucorăni, în punctele *Vatra Satului* (fig. 1, 4)¹¹ și *La Șleahul Dorohoiului* (fig. 1, 5)¹². Celelalte trei așezări au fost identificate la Cătămărești – *La Salcâmiu lui Cramă* (fig. 1, 1)¹³, Cătămărești Deal – *La Podul spre Brăiasca* (fig. 1, 2)¹⁴ și Stâncești – *La Ciocan* (fig. 1, 6)¹⁵. Prin urmare, necropola descoperită la Cucorăni – *Medeleni* în 1960 nu este izolată, ci se află într-o zonă cu numeroase alte situri aparținând culturii Sântana de Mureș.

EIN GRÄBERFELD DER SÂNTANA DE MUREȘ-KULTUR BEI CUCORĂNI (GEM. MIHAI EMINESCU, JUD. BOTOȘANI)

1960 wurden in Cucorăni (Gem. Mihai Eminescu, Jud. Botoșani) die folgenden Funde zufällig entdeckt: 1. Fibel mit umgeschlagenem Fuß aus Bronze (Abb. 2, 1); 2. Beinkamm (Abb. 2, 2); 3. Lunula-Anhänger (Abb. 2, 3) aus Bronze; 4. Drehscheibenschale aus feinem, grauem Ton, sekundär verbrannt (Abb. 2, 4). Die genaue Fundstelle und die Bedingungen der Entdeckung blieben bis heute unbekannt. Nach Gh. Diaconu gehörten alle diese Funde einem Brandgrab.

Die Autoren machen eine neue Analyse der Funde. Wirklich konnte die sekundär verbrannte Drehscheibenschale könnte einem Brandgrab gehören. Der Beinkamm ist nur zum Teil erhalten, doch haben die manchmal im ganzen gebliebenen Plättchen keine Spuren von Feuer, und er könnte nur von einer Körperbestattung stammen. Also bilden die vier Objekte von Cucorăni kein geschlossenen Fund.

Nach den wenigen erhaltenen Nachrichten, waren die Funde in Cucorăni – Fundstelle *Medeleni* wahrscheinlich entdeckt worden.

Abbildungsverzeichnis

Abb. 1. Fundstellen der Sântana-de-Mureș-Kultur in der Gemeinde Mihai Eminescu: 1. Cătămărești – *La Salcâmiu lui Cramă*; 2. Cătămărești Deal - *La Podul spre Brăiasca*; 3. Cucorăni – *Medeleni*; 4. Cucorăni – *Vatra Satului*; 5. Cucorăni – *La Șleahul Dorohoiului*; 6. Stâncești – *La Ciocan*.

Abb. 2. Fibel mit umgeschlagenem Fuß (1) und Lunula-Anhänger (3) aus Bronze, Beinkamm (2) und Drehscheibenschale aus feinem, grauem Ton (4).

¹¹ *Așezări din Moldova*, 1970, p. 236; *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 174; *Repertoriul Botoșani*, 2013, p. 287.

¹² *Așezări din Moldova*, 1970, p. 236; *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 174; *Repertoriul Botoșani*, 2013, p. 287-288.

¹³ *Așezări din Moldova*, 1970, p. 264; *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 178; *Repertoriul Botoșani*, 2013, p. 289.

¹⁴ *Așezări din Moldova*, 1970, p. 233; *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 170; *Repertoriul Botoșani*, 2013, p. 284-285.

¹⁵ *Așezări din Moldova*, 1970, p. 264; *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 178; *Repertoriul Botoșani*, 2013, p. 289.

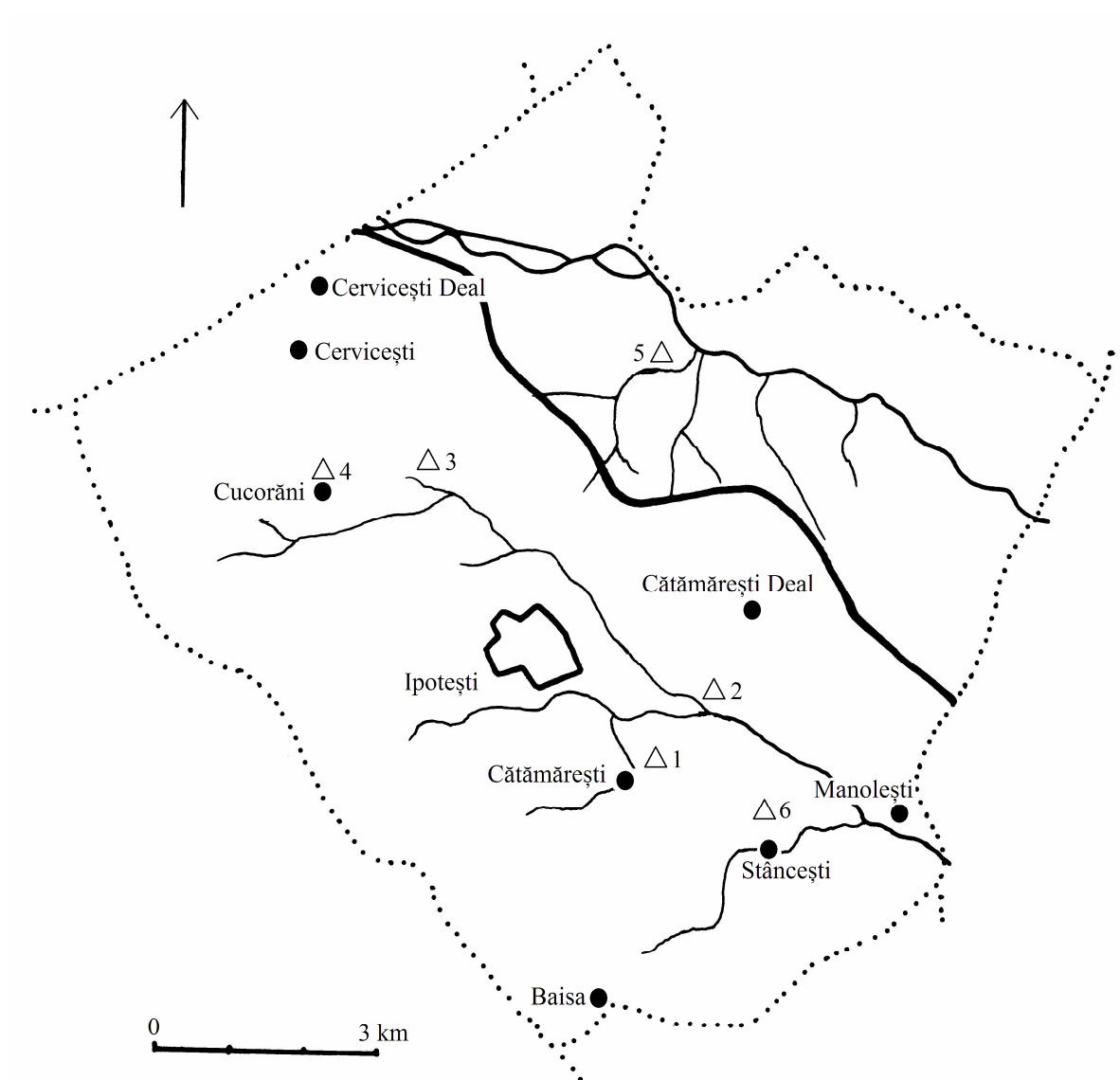

Fig. 1. Descoperiri aparținând culturii Sântana de Mureș pe teritoriul comunei Mihai Eminescu:
 1. Cătămărești – La Salcâmiu lui Cramă; 2. Cătămărești Deal - La Podul spre Brăiasca;
 3. Cucorăni – Medeleni; 4. Cucorăni – Vatra Satului; 5. Cucorăni – La Șleahul Dorohoiului;
 6. Stăncești – La Ciocan.

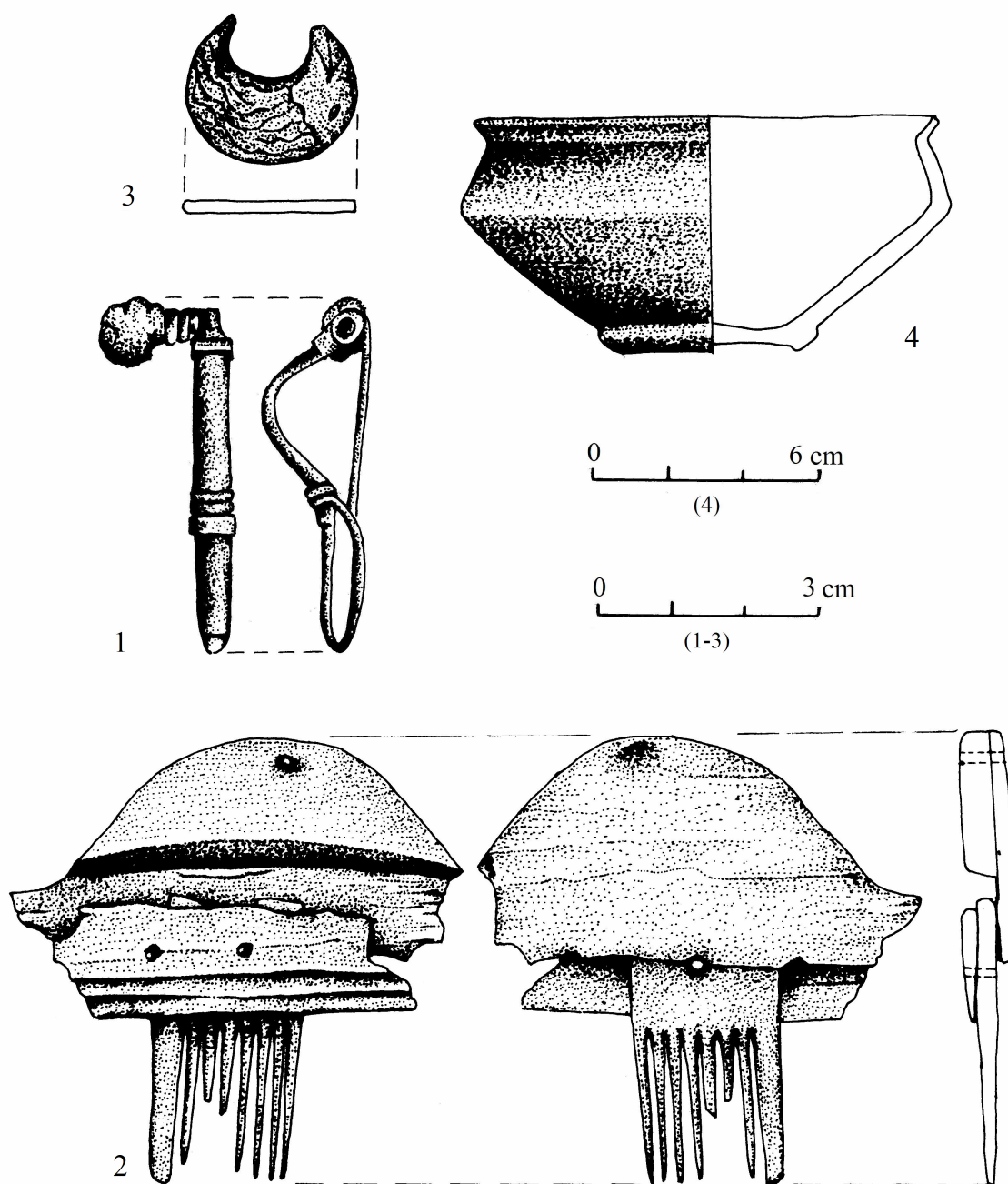

Fig. 2. Fibulă cu piciorul înfășurat (1) și luniță (3) de bronz, pieptene de os (2) și castron din pastă fină cenușie lucrat la roată (4).